

Universell utforming som etisk perspektiv.

Solveig Fiske, biskop i Hamar bispedømme

Takk for invitasjonen til denne konferansen, og til å si noe om universell utforming i etisk perspektiv. Dere har i løpet av konferansen hatt fokus på dette med tilgjengelighet. I etisk perspektiv handler universell utforming om hva et menneske er. Hvilket menneskesyn skal prege våre fellesskap og våre fellesrom?

Det alminnelige i det ualminnelige

1. Jeg har lyst til å sitere Inger Marie Lid, som hadde et av verkstedene i går. Hun sier i en artikkel om funksjonshemming og menneskesyn at: «Det sanneste menneskesynet får vi ved å betone det alminnelige i ualminneligheten, og tenke nytt om normalitet».

Jeg tror vi må løfte fram det alminnelige i ualminneligheten. Statistikk kan kanskje fortelle oss noe om gjennomsnittsmennesket, men et slikt menneske finnes ikke i virkeligheten. Og det kan slettes ikke settes som mal på hvordan det enkelte menneske skal bli møtt og ivaretatt. Vi må arbeide med vårt menneskesyn, og vi må gjøre det hele livet.

Det er ikke så spesielt å være spesiell. Det lærer barna i de klassene som har en medelev med særskilte behov. Læring for livet gjennom personlig erfaring av at vi er forskjellige, men like, og likeverdige.

Et viktig utgangspunkt for spørsmålet om menneskets frihet, muligheter og begrensninger er at det angår oss alle. Alle er vi annerledes på forskjellige måter, selv om utfordringene vi erfarer i livet varierer enormt fra person til person. Alle trenger vi før eller siden i større og mindre grad hjelp, omsorg og tilrettelegging. Eller vi blir den som skal trygge omsorg og legge til rette for en annen. Vår tid trenger å fornye erkjennelsen av at livet binder oss til alt liv.

Det alminnelige i det ualminnelige utfordrer oss til å møte det vi opplever som fremmed og uerkjent med åpenhet, og å stadig innta den mest hjelpetrengendes perspektiv og yte størst innsats overfor dem. En slik identifikasjon med hverandre, og en solidarisk holdning til hva dette handler om er det beste utgangspunkt for å arbeide mer inkluderende med tilgjengelighet.

Lytte til menneskers erfaring

2. Dessverre kommer ikke denne identifikasjonen av seg selv. Vi må lytte til menneskers erfaringer. På en konferanse som dette skylder vi en uendelig stor og hjertelig takk til alle dem som har sine historier å fortelle om hvordan de har kjempet for respekt og et verdig liv for seg selv og sine nærmeste. De har slått ned murer og åpnet fellesskapets øyner og ører på nytt og på nytt. Og de vil fortsette med det, fordi de ikke har noe annet valg. Det handler om å få lov til å være hele mennesker ut fra egne forutsetninger. Jeg tror vi er avhengige av å lytte mer til dem.

Jeg må få lov til å nevne et eksempel på noen slike ildsjeler fra Sømådalen i Engerdal. På Johnsgård turistsenter tenker de Naturen for alle! For universell utforming er minst like aktuelt ute i naturen. På Johnsgård arrangeres Naturskulpturleir og internasjonal friluftstuke for døvblindfødte. Og destinasjon Femund Engerdal startet i 2011 opp med prosjektet Universell Utforming, slik at Femund Engerdal kan tilby ALLE å komme ut i, bruke og oppleve naturen. Over 30 tiltak med både leirplasser, fiskeplasser og båt-plasser er påbegynt. Og utgangspunktet er ildsjeler i en familie som selv har et familiemedlem med behov for universell utforming for å kunne erfare den flotte naturen i kommunen. Disse ildsjelene, både blant omsorgsytere og omsorgsmottakere, er fellesskapet avhengige av. De er stemmer og ansikter som minner oss om vår egen menneskelighet og sårbarhet.

Livets verdi ligger i sårbarheten

3. Vi må erkjenne at livets sårbarhet er nettopp det som gir livet verdighet. Dette at vi kroppslig sett er overgitt til hverandre og omstendighetene, er noe alle mennesker deler og er felles om.

Realiteten er ofte at *livets sårbarhet*, eksistensielt forstått, er for lite på livets agenda på mange områder i vår kulturkrets. Men tro om ikke vår forståelse av livets sårbarhet, og av hvordan vi forstår menneskets totale avhengighet av å få bli gitt livet sekund for sekund utenfra, er helt avgjørende for den verdighet vi gir hverandre og selve livet?

I vår jødisk-kristne humanistiske tradisjon er menneskelivet et mål i seg selv. Det er ukrenkelig og enestående. Menneskets verd ligger ikke i det det mestrer, men i det det *er*.

Felles for alle mennesker er at vi er overgitt til andre og sårbare for skiftende vilkår og forutsetninger. Ut fra ulike begrunnelser anser de fleste blant oss at mennesket har en iboende verdighet. Uttrykket ”iboende verdighet” finner vi i følge filosofen Tore Frost for første gang i Verdenserklæringen om menneskerettigheter (1948). Dette er en verdighet som alle mennesker har, uten unntak, og den kan heller ikke tapes. Det finnes ingen tilstand i menneskelivet som kan frata mennesket dets iboende verdighet, sier Frost. Men denne verdigheten trues stadig, både ved livets begynnelse og ved livets slutt. Og vi utfordres til å spørre det evige spørsmålet «Hva er da et menneske?».

Etisk perspektiv på universell utforming

4. Vi må erkjenne livets sårbarhet for å kunne gi livet verdighet. Det er sagt at vår tids overtro er troen på at vi er frie og ubundne vesener som selv skaper og kontrollerer vår tilværelse. Parolen er: Du skaper selv ditt liv! Det er blitt en selvfølgelighet å tenke at det er mye jeg har makt over og har innflytelse på. Erfaringer med begrensning og ufrihet, blir derfor ekstra tunge å bære.

Vi er alle avmektige i forhold til de aller mest avgjørende begivenheter i livet: fødsel, sykdom, død, kjærlighet. Den makt jeg har, bygger igjen på en makt som jeg ikke har. Min makt er avhengig av at jeg er født og lever og opprettholdes av krefter og energi som tilflyter meg utenfra, som for eksempel at kroppen puster *for* meg gjentatte ganger i døgnet uten min kommando.

Avmakt og sårbarhet kan ikke alltid bøtes med praktisk tilrettelegging. Noen ganger er det nødvendig å gi rom for den erkjennelsen også. Ikke som en sovepute, men nettopp for å ta menneskers livserfaringer på alvor. Jeg mener at blant annet kirken må være et slikt offentlig rom i samfunnet som snakker usminket og sant om den menneskelige virkelighet, om livets sårhet og om dets skjønnhet og verdighet.

Utgangspunktet for etikken i samfunnet vårt er vår tenkning om hva det vil si å være menneske, hva som gir menneskelivet verd og verdighet. Når det gjelder menneskesynet som ligger til grunn for våre samfunnsordninger og prioriteringer må jeg si at der er ting å bekymre seg for, men også mye å glede seg over. Det som bekymrer meg mest er at alle blir så flinke på å ivareta sin bit av menneskelivet at vi mister helheten av syne. Det hele menneske er ikke bare sitt handicap eller sin diagnose. Hele livet henger sammen, og vi bærer med oss *hele oss* i alle livets situasjoner.

Det som likevel gleder meg, og som jeg mener vi aldri må ta for gitt, er den utviklingen vi har sett i samfunnet vårt i retning av mer menneskelighet og større alminneliggjøring av mangfoldet iblant oss. Spørsmålet som blir stående da er hva som styrker denne tendensen og hva som bringer oss i gal/feil retning?